

İlk Çocuk Hekimlerimizden Dr. Ali Şükrü Şavlı'nın Süt Çocukları İshallerinin Tedavisinde Keçiboynuzunu (Harnup) Kullanması

One of Our First Pediatricists Dr. Ali Şükrü Şavlı's Carob (Keçiboynuzu) Utilization in the Treatment of Diarrhea in Infants

İbrahim BAŞAĞAOĞLU^a

^aTıp Tarihi ve Etik AD,
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 09.06.2017
Kabul Tarihi/Accepted: 16.11.2017

Yazışma Adresi/Correspondence:
İbrahim BAŞAĞAOĞLU
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
Tıp Tarihi ve Etik AD, İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
ibasagaoglu@mynet.com

Bu çalışma X. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve
Folklorik Tıp Günleri (15-18 Mayıs 2017,
Adana)' nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZET Bu çalışmada, süt çocukları ishallerinin sıklıkla görüldüğü bir dönemde Dr. Ali Şükrü Şavlı'nın gerek kurucusu olduğu Çocuk Kliniğinde gerekse muayenehanesinde takip ettiği muhtelif ishalleri 204 çocuğa, çocuk hekimi olarak ilk kez harnup ile tedavi etmesi, harnubun çok iyi bir antidiyareik olduğunu belirtmesi ve memnuniyet verici sonuçlarını 21-23 Ekim 1946 yılında Ankara'da yapılan IX. Milli Türk Tıp Kongresinde meslektaşlarıyla paylaşması ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süt çocukları; keçiboynuzu; Ali Şükrü Şavlı

ABSTRACT In this study, the treatment of 204 children having different kinds of diarrhea at a time when diarrhea in infants is frequently seen, by a pediatricist Ali Sukru Savli for the first time with carob (keçiboynuzu) utilization, both in his office and in the Children Clinic where he was the founder will be explained. Besides, his description of carob as a very good antidiarrheal and the sharing of satisfactory results of the treatment with his colleagues in the 9th National Turkish Medical Congress held on 21-23 November 1946 in Ankara, will be discussed.

Keywords: Infants; carob; Ali Şükrü Şavlı

Dr. Ali Şükrü Şavlı, 1892 yılında Sinop'un şirin bir ilçesi olan Gerze'de dünyaya gelmiştir. İlköğrenimine Gerze'de başlayan Ali Şükrü Şavlı orta öğrenimini Sinop'ta lise eğitimini de Kastamonu'da tamamladıktan sonra, 1914 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur (Resim 1).¹⁻³

Mezuniyet sonrası Darülaceze Çocuk Yuvası doktorluğuna tayin edilen Şavlı, kısa bir müddet sonra Birinci Dünya Savaşına tabip yüzbaşı olarak katılmıştır. Dört buçuk yıl Çanakkale ve diğer cephelelerde görev almıştır.⁴

1921 yılında Almanya'ya giderek Berlin Üniversitesi Çocuk Kliniği'nde üç yıl çocuk hastalıkları konusunda ihtisas yapıp uzmanlık belgesi almıştır. Almanca, Fransızca ve İngilizce bilen Dr. Ali Şükrü Şavlı, Türkiye'ye döndükten sonra tekrar Darülaceze Çocuk Yuvasında çalışmaya başlamıştır.

O dönemde yurdumuzda çocuk hekimliği dalı henüz yeni yeni kurulmaktadır. İhtisas kanunu yeni çıkarılmıştır. Bütün yurttaki çocuk hekimliğiyle



RESİM 1: Dr. Ali Şükrü ŞAVLI.

uğraşan, kendini yetiştirmiş hekimlerin sayısı on beşi bulmamaktadır.⁵

1926'da Haseki Hastanesi Çocuk Mütahassıslığına tayin olunan Dr. Ali Şükrü Şavlı, 1926'dan emekliye sevk edildiği 1948 yılına kadar bu hastanede hizmet vermiştir.⁶

Dr. Ali Şükrü Şavlı'nın yaşadığı dönemde Dünya savaşları ve ülkemizin birçok cephede savaşıyor olması, yoksulluk, cehalet, sağlık hizmetlerinin yetersiz kalışı, ilaç bulamama, açlık ve beslenme gibi birçok sorunlar hastalıkların artmasına yol açmış, özellikle de çocuklar bu olumsuz koşullardan son derece etkilenmiştir. Dönemin koşulları gerek ülkemizde gerekse dünyanın birçok bölgesinde çocuk ölümlerinin artmasına neden olmuştur.

Süt çocukları ishallerinin sıklıkla görüldüğü bir dönemde Dr. Ali Şükrü Şavlı, gerek kurucusu olduğu Çocuk Kliniğinde gerekse muayenehanesinde takip ettiği muhtelif ishallerli 204 çocuğu, çocuk hekimi olarak ilk kez harnup ile tedavi etmesi, harnubun çok iyi bir antidiyareik olduğunu belirtmesi ve memnuniyet verici sonuçlarını 21-23 Ekim 1946 yılında Ankara'da yapılan IX. Milli Türk Tıp Kongresinde meslektaşlarıyla paylaşmıştır.

DR. ALİ ŞÜKRÜ ŞAVLI'NIN KONGREDEKİ SUNUMU

Harnup ile ishal tedavisi deyince hayret etmeyeceksiniz. Çünkü Rumeli ve Anadolu vilayetlerimizde birçokta ishallerli çocuklara verilmekte olduğunu, yine harnubun Anadolu'nun çerez nevi'nden bir yemişi olduğunu da biliyorsunuz. Bugün de süt çocuklarının ishallerinde kullandığımızı ve çok iyi neticeler aldığımızı belirteceğim.

İspanya'da Dr. Ramos, bizim Anadolu halkı gibi İspanyol halkının ve bilhassa çocuklarının seve seve harnup yediklerini ve fazla yedikleri zaman inkıbaz (kabız) olduklarını görünce ikinci Dünya Harbi (1939-1945) sıkıntısında bunu süt çocuklarına da vermiş ve iyi sonuçlar almıştır.

Biz de hastanemizde çay vesikası sıkıntısı çok çekiyoruz. Yatan hastalar ekmek karnelerinin baş kısmını kesip aldıktan sonra bize verdikleri için bütün hastalara çay tedavisi güçleşiyordu. Bunun üzerine hem ucuz ve hem de tedariki kolay olan harnubu tatbik başladık (Resim 2).

Biliyorsunuz ki bu asrın başlangıcına kadar ishal tedavisinde nazarı dikkate alınan en mühim mesele hastayı evvelce bütün gıdadan mahrum ederek sıkı bir su perhizine koymak idi. Yani güdülen amaç bilhassa şu idi: Bağırsaktaki kimyevi ve fizikî tahriş amillerini ortadan kaldırmak, toksinlerin vücuttan atımını kolaylaştırmak patojen mikroorganizmaların tekâmüllerine mani olmak için gıda maddelerinden mahrum etmek ve su kaybını telafi etmektir. Mesela ilk 24- 48 saat yalnız çay verilirdi, ondan sonra tekrar azar azar yemek vermeye başlanırdı. Bu usul ile çok defa normal gıdaya geçmek müddeti yavaş oluyordu ve bazen uzardı. Fakat bu asrın ortalarına doğru çocuk doktorları bu perhiz yerine sebze buyyonlardan ve bilhassa meyvelerden müteşekkil bir rejim koydular ve bu metot Almanya'da çok rağbet görmüştür ve su perhizi kadar da müessirdir.

Harnup, Orta Avrupa'nın deniz kenarlarında, Asya'da, Afrika'da ve bilhassa Akdeniz havzasında yabani olarak yetişir. Hoş bir tadı vardır. Şekerli bir milhi (tuz) ihtiva eder. Çocuklar seve seve yerler. Şekerden (%40) ve proteik cisimlerden (%4) zengindir.



RESİM 2: 1941 yılında çıkan Ulus Gazetesinde ekmekte karne uygulanacağına dair bir haber. Yanda Temmuz - Ağustos 1942 yılına ait büyükler için ekmekek kartı kuponu.

TABLO 1: Dr. Ali Şükrü Şavlı'nın belirttiği harnubun terkibi şöyledir.

Yağlı maddeler	%1
Proteik	%4.5
Eriyen karbonhidratlar	%40
Nişasta	%15
Madeni tuzlar	%3.5
Pektin	%1.6
Cellulose	%6
Lignine, hemi - Cellulose vs	%23
Su	%5

Harnubun 100 gramında 250 kalori vardır. %10 dekoksion yapılıncı 100 g'da 25 kalori var demektir. Yağdan fakir, tanen ve pektinden zengin, molekülleri değişik büyüklükte muhtelif karbonhidratlardır. Anti dispeptik bir kudreti vardır. Elmanın pektininden daha zengindir. Fakat kalorisi daha azdır. Memleketimizde daima her mevsimde bulunabilir ve fiyatı da ucuzdur (Tablo 1).

HARNUBUN KLİNİK MÜTALÂASI

Şimdiye kadar hastanemizde ve muayenehanemde muhtelif ishelli 204 çocuğa tatbik ettim. Aldığım neticelerden çok memnunum.

İki haftalıktan altı aylığa kadar olan çocuklara %5 ve altı aylıktan sonraki çocuklara %10 harnupunu dekoksionu yapıp verdik. Üçüncü ayından itibaren harnup tedavisi yapılan çocuklara tedavinin üçüncü günü nişastalı harnupunu muhallebisi verdik.

HARNUP DEKOKSİYONUNUN HAZIRLANMASI

Harnubu kurutup havanda iyice döverek toz haline getiriyoruz. Sonra çocuğun bir günlük ihtiyacı kadar olan su alınıp kaynatılır ve bu suya %5-10 harnup konup ateşte 2 dakika kadar daha tutup indirilir. Lüzumu kadar sakarin koyup tatlandırarak çocuğa verilir.

HARNUP PELTESİNİN HAZIRLANMASI

Harnup dekoksionu içine %5 nişasta koyarak pelte yapılır.

Keçiboynuzu dekoksionunu vermemizden birkaç saat sonra çıkan dışkıya bakarsak karakteristiktir. Homojen, koyu, koyu sincabi manzaradadır. Müteakip saatlerde çıkan dışkı daha katıdır, rengi siyah sincabidir. Adeta keçi pisliği manzarasındadır. Bu tedaviden 48 saat sonra dışkı adam akıllı düzelir. Artık bir ara rejimi verilmeye başlanabilir. İşte bu zamandaki gıda seçimi çok mühimdir. Burada çocuk hekimi bilgisini göstermeli, zira bütün tedavinin muvaffakiyeti buna istinat eder.

SÜT ÇOCUKLARININ İSHALLERİNDE

Ağır vakalarda; Harnup dekoksionunun ikinci gününden itibaren buna %20 yağlı alınmış anne sütü ilave edilerek vermeli ve tedrici anne sütünün miktarını artırmalı.

Orta dereceli vakalar; 24 saat harnup dekoksionunu verdikten sonra ertesi günü doğrudan doğruya çocuğa ayran verilmeli veya anne sütüne başlanmalı.

Hafif vakalarda; İlk günü tamamen harnup dekoksiyonu perhizi yapmadan gündelik gıdasının ilk ve ya üç defasını harnup dekoksiyonu olarak verilirse düzelmesine yardım eder. Sonra normal gıdası verilir.

BÜYÜK ÇOCUKLARDAKİ İSHALLER

Bunlara ilk gününde %10 harnup unu dekoksiyonu sakarinli olarak verilir, ertesi günü sabah ve ikindi, çay-ekmek-peynir, öğle ve akşam nişastalı harnup unu peltesi, ikinci gün buna havuçlu çorba, üçüncü günü de yine bu gıdaya pirinç lapalı kırmızı mercimek ezmesi ilave edilir. Muz zamanında muzun verilmesinin de çok faydası vardır.

TEDAVİ MÜDDETİ

Harnup dekoksiyonu ile tedavi olan hastalarda verildiğinden itibaren 24 saat sonra dışkının kıvamı koyulaşmaya başlar. Koyu siyah homojen bir manzara alır. Müteakip günler evvelce de söylediğim gibi katılaştır. Adeta keçi pisliği gibi olur. Fakat bir haftaya kadar dışkıda bu söylediğim evsaf görülmezse tedaviden fayda yok demektir.

NETİCE

Müşahedelerimizi hülasa ederek harnubun antidiyareik özelliklerini değerlendirmek istersek şunu diyebiliriz:

a) Harnup şayanı dikkat bir tesire malik anti-diyareik bir ilaçtır. Bir haftalık bebelerden itibaren bütün çocuklara verilir.

b) duğundan çocuğa emzikle verirken şişeyi sık sık çalkalayarak şişedeki mahlül (eriyik) iyice karışmış bir hale koyarak vermeli, aksi takdirde koyu bir halde ağzına gelirse boğazına yapışır, kusmasına sebep olur.

c) Harnup besleyici bir gıda olmadığından bir haftadan fazla verilmemeli, ikinci ve üçüncü gününden itibaren birlikte yardımcı gıdalar başlayıp haftasında gıdasının tekmili (tamamı) veya dörtte üçü yardımcı gıda olmalıdır.

d) Tedavi bakımından faydalı, tedariki bakımından hemen her mevsimde bulunabilen ve ucuz olan harnubu çocuklarımıza ilaç olarak tatbikini faydalı bulurum, tavsiye ederim.^{7,8}

Keçiboynuzu, hem Hipokrat'ın notlarından hem de Galen'in önerilerinden öğrendiğimiz bir bitkidir. Keçiboynuzu için Galen, midenin en yakın dostu demiştir. Önemli bir yiyecek maddesi olan keçiboynuzu, yeryüzünün en eski bitkilerinden biridir. Halk arasında; harnup, ballıbaba, carob, kaluş, carobe, meluk, ballıboynuz adıyla da bilinir. Fethiye ve Kaş'tan başlayarak Tarsus, Mersin, Silifke, Anamur ve Antalya dolaylarında kıyı şeridi boyunca yetişmektedir.

Günümüz bilim insanları, harnup için potasyumu yüksek, ishal kesici; yüksek ham selüloz dolayısıyla bağırsak ve gastirit; yüksek potasyum ve sodyum içeriği dolayısıyla karaciğer, akciğer, tansiyon; yüksek mineral ve vitamin içeriği dolayısıyla da diş ve diş etleri üzerine olumlu etkilerinin olduğunu söylemektedirler.⁹

İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Farmakognozi Anabilim Dalı Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Bayhan Çubukçu ve arkadaşlarının 2002 yılında hazırladıkları Yardımcı Ders Kitabında harnupla ilgili şu bilgiler verilmektedir:

Keçiboynuzu; **Latince:** Ceratonia siliqua, **Almanca:** Karoben, Johannisbrotbaum, **Fransızca:** Caroube, **İngilizce:** Carob bean, St. John's bread, Locust pods adlarıyla bilinmektedir (Resim 3).

Yayılışı: Tipik bir maki bitkisidir. Akdeniz'de sahile paralel bir kuşak halinde yayılış göstermektedir. **Kullanılan kısımları:** Meyvenin pulpası ve tohumu (Ceratoniae fructus, Ceratoniae semen/ Carobae semen)

Etkin Bileşikleri: Değişik şekerler (%70), pektin, tanen, vitamin, mineral ve proteinler (%2.5-5).

Etki ve Kullanılışı: Pulpa dekoksiyonu gastroenteritlerde antidiyareik etkilidir. Tohumlar %90 galaktomannan taşır. Suyla ekstraksiyon sonucu elde edilen müsilağı endüstride "Tragasol" olarak bilinir. Diyare ve dispeptik şikâyetlerde kolik, kramp benzeri ağrılar ve ciddi dijestif problemlerde kullanılır. Yeterli miktar suyla alınması şarttır. Yüksek şeker içeriği nedeniyle besleyicidir. Düşük kalorili diyetlerde, pulpa unu kola tipi içeceklerde, tohumlar da tırnak cilası yapımında kullanılmaktadır.¹⁰

Bir rivayete göre Lokman Hekim, bir gün Anadolu'nun güneyindeki insanların dertleriyle ilgilenmek üzere yola çıkar. Toros dağlarından



RESİM 3: Yeryüzünün en eski bitkilerinden biri olan Keçiboynuzu meyvesinin ham ve olgunlaşmış hali.

aşağıya inip Akdeniz’e doğru giderken limon ağaçlarını fark eder. Orada yaşayan insanların daha sağlıklı olabileceğini düşünerek ilerlerken, yolun sağ ve solunun keçiboynuzu ağaçlarıyla örtülü olduğunu görür. Orada durup, yanındakilere dönerek; “Bu yöre insanların bana ihtiyacı olmaz.” diyerek geri döner.

Çıkar Çatışması

Yazar herhangi bir çıkar çatışması veya finansal destek bildirmemiştir.

Yazar Katkısı

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Başağaoğlu İ. İlk Çocuk Hekimlerimizden Dr. Ali Şükrü Şavlı. Hayatı ve Çalışmaları (1892-1980). 2. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi. 10-13 Aralık 2012, İstanbul. Abstracts; p.57-8.
2. T.B.M.M. Azasının Tercümeihal Kâğıdı, Sayı: 1866, Dönem IX, 1950.
3. Yurdakök M. Türk Çocuk Hekimliği Tarihi. Türkiye’de Çocuk Sağlığı ve Türk Çocuk Hekimleri. Ankara: Rekmay; 1988. p.19-23.
4. Erden F. Türk Hekimleri Biyografisi. İstanbul: Çituri Biraderler Basımevi; 1948. p.212, 339.
5. Tümay SB. Dr. Ali Şükrü Şavlı (1892-1980). İstanbul Çocuk Kliniği Dergisi 1980;16(1-4): 11-4.
6. Taşkiran N. Hasekinin Kitabı. İstanbul: Yenilik Basımevi; 1972. p.343-85.
7. Şavlı AŞ. Süt Çocuklarında Harnup (Keçiboynuzu) ile İshal Tedavisi. Dokuzuncu Milli Türk Tıp Kongresi. 21-23 Ekim 1946. Ankara. İstanbul: Kader Basımevi; 1948. p.464-8.
8. Şavlı AŞ. Süt Çocukları İshallerinin Harnup (Keçiboynuzu) ile Tedavisi. Hastane. Cilt:1, Sayı: 4, Nisan 1947, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası; 1947. p.147-52.
9. Bergama Belleten 18 – 2010. p.194-6.
10. Çubukçu B ve ark. Fitoterapi, Yardımcı Ders Kitabı. İstanbul: İÜ Basım ve Yayınevi Müdürlüğü; 2002. p.43.